

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
BUDAPEST, VIII. MÚZEUM KRT. 14-16.

INFORMÁCIÓ
327-77-00
www.hnm.hu
info@hnm.hu

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
FENNTARTÓJA

A Sárospataki Református Kollégiumot a hagyomány szerint 1531-ben alapították. Az iskolában folyó oktatást segítette a mellette működő könyvtár, amely az évszázadok során több jelentős munkával gyarapodott.

1938 szeptemberében a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanácsára Budapestre szállították a könyvtár egy értékes részét. Először a Nemzeti Múzeumban őrizték, majd két bankban helyezték el a ritkaságokat. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank széfjébe került a Lengyel Biblia, 2 levéltári dokumentum és 50 darab érem. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület 173 kötet őrzését vállalta, köztük ősnymtatványokat, könyvészeti ritkaságokat, kéziratokat. A magyar kutatók szerint a könyveket 1945 februárjában a szovjet csapatok különleges egységei vitték el, míg az orosz fél azt állítja, hogy a német csapatok által elszállított könyvekre más értékekkel együtt egy gazdátlanul álló vasúti kocsiban bukkantak rá Berlin mellett, és onnan kerültek a Volga menti Gorkijba (ma Nyizsnij Novgorod). A sárospataki könyvtár vezetése 1945 tavaszán-nyarán megpróbálta értékeit visszaszerezni, sikertelenül. Először 1991-ben írtak orosz művészettörténészek arról, hogy közgyűjteményeikben hadizsákmányból származó kulturális értékeket őriznek. 1992. november 11-én Magyarország és az Oroszországi Föderáció képviselői megállapodtak a kulturális javak kölcsönös visszaszolgáltatásáról, majd 1993. május 21-én egy közös orosz-magyar munkacsoport felállítását határozták el. A munkacsoport feladatai közé tartozott az elszármazott kulturális értékek felkutatása és azonosítása. A magyar fél tudomására jutott, hogy a Nyizsnij Novgorod-i megyei könyvtárban Sárospatakról származó kötetek találhatók. 1993 április végén magyar küldöttség utazott Nyizsnij Novgorodba, ahol azonosította Boetius: De consolatione philosophiae libri V. (Öt könyv a filozófia vigasztalásáról) című, 1473-ban Nürnbergben kiadott művét. Ennek alapján a munkacsoport 1994. május 11-i ülésén megállapodtak, hogy a könyvek azonosítására egy szakértői csoportot hoznak létre, amely 1994. október 11-én alakult meg, és négy év alatt végezte el a kötetek azonosítását. Az erről készült listát a hivatalos magyar igény részeként Magyarország oroszországi nagykövetsége 1999. január 26-án nyújtotta be az orosz Külügyminisztériumnak. Közben 1997-ben az orosz fél önálló kötetben megjelentette az elszármazott könyvek katalógusát, a sárospataki könyvtártól kapott, valamint a könyvszakértői csoport által készített dokumentumok felhasználásával. 1998. április 15-én Borisz Jelcin elnök aláírta a II. világháborúban Szovjetunióba elszármazott, az Oroszországi Föderáció területén őrzött kulturális értékekről szóló föderációs törvényt, amelynek bővített és módosított változatát szentesítette 2000. május 21-én Vlagyimir Putyin elnök. 2001-ben hazánk megújította igényét a könyvritkaságokra, majd 2005. április 15-én a Magyar Országgyűlés határozott arról, hogy visszaadja a II. világháború alatt magyar területre került orosz kulturális értékeket. Az Oroszországi Föderáció alsóháza 2006. január 20-án, felsőháza pedig 25-én szavazta meg a Sárospatakról el-

származott könyvek visszaadásáról szóló törvénytervezetet, melyet Vlagyimir Putyin elnök 2006. február 2-án írt alá. 2006. február végén, több mint 60 évnyi távollét után kerültek vissza újra Magyarországra az azonosított kötetek, köztük egy kódex, 22 ősnymtatvány, számos könyvritkaság és kézirat.

A hazakerült kötetek legrégibb darabja az 1404-ben Bécsben írt Skolasztikus Teológia, melyet 1788-ban ajándékoztak a sárospataki nagykönyvtárnak. A kódex előtáblája után és utótáblája előtt egy-egy héber kódexből való két-hasábos ívrét levél áll.

A 22 ősnymtatvány (1500 előtt megjelent mű) között több Biblia található, valamint a késő középkor két legnagyobb hatású prédikátor egyénisége Temesvári Pelbárt és Laskai Osvát munkái. Az ősnymtatványok egy másik része olyan klasszikus latin szerzők munkája, mint Cato, Plinius, Seneca, Boetius, Augustinus.

A reformáció eszméinek magyarországi elterjedése és a könyvnyomtatás térnyerése lehetővé tette, hogy a Királyi Magyarország és Erdély területén létrejött nyomdákban számos kiadvány megjelenhessen. A kiadványok többsége egyházi vonatkozású: bibliafordítások, tankönyvek, énekeskönyvek, és a katolikusokkal folytatott hitviták rövid időn belül kinyomtatott szövegei. Ennek az időszaknak a legkiemelkedőbb alkotása az 1590-ben magyar nyelven megjelenő Vizsolyi Biblia. Az unikumok közül kiemelkedik a Balassi Bálint fordította vallásos elmélkedés, a Beteg lelkeknek való füves kertecske, amely Krakkóban jelent meg 1572-ben.

A sárospataki nyomda 1650-ben kezdte meg működését. Elsősorban a kollégium tanárainak, többek között Comeniusnak, Pósa-házi Jánosnak a műveit adta ki, de mellettük Lórántffy Zsuzsanna udvari papja, Medgyesi Pál munkáit is kinyomtatta.

Magyar peregrinusok írta könyvek szép számban jelentek meg a német és németalföldi egyetemi városokban, elsősorban Wittenbergben, Franekerben, Leidenben, Utrechtben, ahol magyar protestáns diákok fordultak meg, és végezték tanulmányaikat. Az ott megjelent művek a legtöbb esetben teológiai disputációk voltak.

A kéziratok közül a kódex mellett kiemelkedik a Csáti- és a Pathay-graduál, amelyek a protestánsok vallásos énekeit tartalmazó énekeskönyvek. Az istentisztelethez szorosan kapcsolódó énekeket tartalmaznak, elsősorban zsoltárokból és dicséretekből állnak, valamint katolikusoktól átvett és magyarosított gregorián énekanyagot.

A hazakerült kötetek jelentős része nem egy művet foglal magába, hanem kolligátum, azaz egy kötet több szerző munkáját foglalja magában. Ezek lehetnek azonos helyen megjelent munkák, vagy tartalmuk alapján összetartozó művek.

„ITT AZ ÍRÁS, FORGASSÁTOK”

A SÁROSPATAKI

REFORMÁTUS KOLLÉGIUM

NAGYKÖNYVTÁRÁBÓL

ELSZÁRMAZOTT

ÉS OROSZORSZÁG ÁLTAL

VISSZASZOLGÁLTATOTT

KÖNYVGYŰJTEMÉNY

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

2006. MÁRCIUS 1 – JÚNIUS 15.